

Posudek na publikaci Juraja Dvorského: Od naratívnej gramatiky k interdisciplinarite.

Předkládaná práce je přehledovým textem, který sleduje vývoj klíčových koncepcí teorie vyprávění a naratologie. Její význam spočívá především v nabídce komplexnějšího přenesení pozornosti slovenské literární vědy na souvislé analytické aparáty, které jsou určeny pro rozbor narativní struktury. Autor je podrobně obeznámen s určujícími koncepcemi, které ovlivňovaly způsoby myšlení o narativních textech jako komunikačních modelech v průběhu dvacátého století až na přelom milénia, a vedly k návrhům prvních narativních gramatik, i k jejich průběžným revizím.

Autor výčtově a bez problematizace klade vedle sebe dva základní směry vývoje zkoumání literárního vyprávění – primárně německou tradici, která vycházela z fenomenologie, především z inspirací Husserla a Ingardena, a jejíž završení (nikoliv zakončení) představuje rozsáhlá práce Franze Stanzela, a která svoji hvězdnou hodinu zažila v osmdesátých letech, kdy ale byla postupně vytlačena konkurujícím systematickým aparátem, který byl ustaven v první polovině sedmdesátých let, a který je založen na radikálně odlišné metodologické a teoretické tradici. Tímto druhým komplexním, a možná komplexnějším přístupem byla francouzská naratologie (tedy naratologie ve vlastním slova smyslu), která se formovala v průběhu šedesátých let a vychází ze sémiotiky, strukturálního přístupu a znakového pojetí díla. Oba přístupy nelze jednoduše slučovat, protože jejich prosté výčtové sloučení vytváří aporie, které znejasňují metodologickou instrumentálnost jedné každé nich a mísení jejich operativního pojmosloví neumožňuje přesnou analýzu narativní reprezentace, ale přesně naopak.

Určité nejasnosti výkladu, který práce nabízí, jsou dány úvodním znejistěním v případě představení víceúrovňového modelu narativní reprezentace. V úvodu práce autor upozorňuje na různé přístupy k určení různého počtu rovin narativní konstrukce, aniž by je však dostatečně osvětlil, a aniž by zmínil principy fungování klíčového modelu, jenž se stál základem kritiky předchozích řešení a objektem pozdějších zpřesnění. Jde o trojúrovňový model Gerarda Genetta (autora onoho uceleného pojmosloví z poloviny sedmdesátých let), jenž on sám musel v pozdějších letech ještě vysvětlovat, aby zabránil jednoduchému a zjednodušujícímu transferu analytického instrumentáře mezi jednotlivými rovinami. Bylo by tedy na místě už zde vysvětlit funkční principy rozlišení jednotlivých rovin narativní reprezentace, aby bylo zřejmé, jaké důsledky má použití narativních figur (jako pojmových

nástrojů) pro analýzu narativního textu. Prakticky se to projeví hned vzápětí v předloženém textu *Od narativnej gramatiky...*, když jednotlivé pojmy (narativní figury) nejsou spojeny s konkrétní rovinou. Což je ale dáno i skutečností, že se jejich charakteristiky rekonstruují z obou teoretických směrů, a jejich přiřazení k jedné z rovin se tak ukazuje jako nemožné, protože jednotlivé přístupy, ale i modifikace přístupů pracují s různými počty narativních rovin či je výrazně různě definují. Zde tak vzniká výše zmíněná aporie, která znesnadňuje použít předložený text jako metodologické východisko pro přesnou a konzistentní narativní analýzu.

Projevuje se to pak například už v kapitole Postava, kde deskripce této figury zahrnuje přístupy Forstera, Proppa, Greimase (což jsou přístupy, které není možné jednoduše postavit vedle sebe), ale zcela pomíjí novější práce, které výrazný způsobem posunuly analytickou použitelnost tohoto pojmu (Rabinowitz, Phelan, Margolin). Přitom se v práci nevysvětluje, na které rovině případného narativního modelu se daná figura vyskytuje, a jaký to má vliv na analytické a funkčně světové postupy. Prostá postupná výčtovost jednotlivých přístupů (Forster, Propp, Greimas) také neumožňuje pochopit klíčové kontradikce mezi nimi. Aby bylo možné navržené metody používat pro analýzu literárního vyprávění, bylo by třeba, aby si zachovaly teoretickou jasnost. Nelze jednoduše spojovat rozdílně založené teoretické přístupy, protože se tím ztrácí jejich použitelnost. Při analýze narativu je třeba důsledně pracovat s pojmoslovím, které je metodologicky konzistentní, jinak pojmový aparát přestává fungovat. Extrateoretické kalky v tomto případě nejsou možné, což předložená práce nezdůrazňuje, naopak, zdá se mi, způsobuje.

Podobně jednoduše tj. neproblémově stojí vedle sebe představované koncepty, které navrhují způsoby analýzy figury vypravěče, narativní figury perspektivy, času, prostoru. Všechny tyto koncepty zůstávají pak v časové situaci, která byla pro jejich definování charakteristická před koncem tisíciletí, nedochází pak k reflexi návazného dění, které vede k jejich zpřesňování či kritice v souvislosti se snahami o interdisciplinární a intermediální rozšíření naratologického instrumentáře.

Závěr publikace představuje některé z okruhů (intermediality, interdisciplinarity), které poutaly pozornost naratologie především v osmdesátých letech a intenzivněji pak na počátku milénia, ačkoliv byly založeny do narativní teorie už v okamžiku jejího vyhlášení v polovině šedesátých let poukazem na potřebu vytvoření univerzální teorie, která by se vyrovnala

s narativními reprezentacemi i mimo literární pole. Při čtení těchto částí se nemohu obránit pocitu nesystematičnosti. Nejenom v souvislosti s výběrem intermediálních oblastí, ale i nekonzistencí ve výkladovém postupu. Například kapitola o nespolehlivém vyprávění (kapitola 10.1.) pracuje s pojmem nespolehlivosti, aniž by vysvětlila jeho význam. Nemůže se přitom odkázat na předchozí část o vypravěči (kapitola 4), protože v této části nebyl tento koncept zmíněn. Důsledkem je, že analýza nespolehlivosti v historickém narativu se stává nesrozumitelnou, či přinejmenším nejasnou.

Text má ambice stát se přehledovou prací o vývoji základních pojmů narativní analýzy. Tuto roli přitom plní jen částečně, což je dáno jednak nedostatečným rozlišením různých teoretických přístupů (které není možné stavět jednoduše vedle sebe) a jednak nedoslovením některých základních postupů, či pojmů. Většina literatury, o níž se opírá, přibližuje vývoj v narativní teorii před koncem tisíciletí, a následná silná sebereflexe disciplíny není nijak zaznamenána, aby zpřesnila autorův výklad a argumentovala pro metodologicky funkční pojmový instrumentář. Jde přitom o vývojový pohyb, který nastal už po roce 2000, a který by proto měl v předložené práci získat pozornost. (viz například souvislá řada *Narratologia*, vydávaná nakl. De Gruyter od roku 2003, která začíná svazkem *What is Narratology?* (2003) a po dobu už dvaceti let (vyšlo již 95 svazků) se pokouší argumentovat pro její interdisciplinárnost (nejenom v rámci humanitních věd) a současně v tomto úsilí zpřesňuje a cizeluje pojmový aparát (a potvrzuje dominanci Genettova narativního modelu a teoretického aparátu), nebo kritické a současně systémově syntetizující příspěvky Davida Hermana či Uri Margolina, Jamese Phelana, Marie-Laure Ryanové, Meiera Sternberga, Dorit Cohnové, Alana Palmera/kognitivní naratologie/, průzkumy hamburské naratologické školy (Manfred Jahn, Wolf Schmid, Tom Kindt, Peter Hühn, ad.).

Navzdor kritickým poznámkám k textu se domnívám, že práce je dostatečně konzistentní, její autor prokazuje značnou obeznámenost s vývojem jedné z klíčových disciplín moderní teorie a práce může podnítit další zájem o tuto oblast, což může být pro slovenskou literární teorii, tedy především pro její adepty, obohacující.

